



Developing a Curriculum Model for Breeding Second Level Primary School Students Self-awareness

Naeges sajadiyan, mohamad reza yousefzade, Ahmad Salahshoori, Farhad Seraji

¹ PH.D student of philosophy of education, Department of education, faculty of humanities, Bu-Ali Sina university, Hamedan, Iran

² Professor of curriculum studies, Department of education, faculty of humanities, Bu-Ali Sina university, Hamedan, Iran

³ Associate professor of philosophy of education, Department of Philosophy of education, faculty of education and psychology, Allameh tabatabaie university, tehran, Iran

⁴ Professor of curriculum studies, Department of education, faculty of humanities, Bu-Ali Sina university, Hamedan, Iran

Abstract

This research approach was mixed (qualitative, quantitative). In the qualitative part, inferential method (progressive) was used. By using Franken's method of analysis (normative realist proposition), the basics of self-awareness were deduced. By using the semi-structured interview method, types of self-awareness and the nature and characteristics of the basic elements of the curriculum (purpose, content, teaching method and evaluation method) were extracted. The validity of qualitative data was determined using confirmability and reliability. To analyze qualitative data, open, axial and selective coding method was used. In the quantitative section, the CVR method was used to determine the validity of the model. The results showed that the self-awareness basics include the connection between the soul and the body, evolution and exaltation of the soul, otherness, telescoping, thinking and self-awareness: physical, emotional, social, spiritual, intellectual. Curriculum elements including goals: improving physical knowledge, improving emotional behaviors, knowing others, improving spiritual knowledge, feelings, social communication, critical thinking. Method: questioning dialogue, role playing, small groups, brainstorming, problem solving. Evaluation: Self-evaluation, peer evaluation, and parent evaluation were concluded as essential elements of the self-awareness curriculum model in the second year of elementary school. Following these findings, the quality of the four elements was examined and approved by experts. As a result, effective paying attention to the self-awareness foundations, component, types and curriculum elements can help to improve the Second Level Primary School Students Self-awareness. The validity of the final model from the point of view of experts (philosophy of education, educational psychology and curriculum planning) was 0.82. Effective attention to the basics, components, types and nature of the elements of the self-awareness curriculum in the curriculum of the second year of elementary school can help to improve the self-awareness of students.

Keywords: Curriculum. Self-awareness. Second Level Primary.

ارائه الگوی برنامه درسی پرورش خودآگاهی برای دانش آموزان دوره دوم ابتدایی

نرگس سجادیان جاغرق، محمد رضا یوسف زاده چوسری*،

احمد سلحشوری، فرهاد سراجی

^۱ دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت. گروه علوم تربیتی.

دانشکده ادبیات. دانشگاه بوعلی سینا. همدان. ایران

^۲ استاد رشته برنامه ریزی درسی گروه علوم تربیتی دانشگاه بوعلی

سینا همدان، ایران

^۳ دانشیار گروه فلسفه تعلیم و تربیت. دانشکده روان شناسی و

علوم تربیتی. دانشگاه علامه طباطبائی. تهران. ایران

^۴ استاد رشته برنامه ریزی درسی گروه علوم تربیتی دانشگاه بوعلی

سینا، همدان، ایران.

چکیده

هدف این پژوهش ارائه الگوی برنامه درسی پرورش خودآگاهی برای دانش آموزان دوره دوم ابتدایی با رویکرد پژوهش ترکیبی (کیفی، کمی) بود. در بخش کیفی از روش استنتاجی (پیش رونده) روش تحلیل فرانکن (گزاره‌ای واقع‌نگروهنجاری) مبانی خودآگاهی استنباط گردید. با استفاده از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته، انواع خودآگاهی و ماهیت و ویژگی‌های عناصر اساسی برنامه درسی (هدف، محتوا، روش تدریس و شیوه‌ی ارزشیابی) استخراج شد. اعتبار داده‌های کیفی با استفاده از معیارهای تأیید پذیری و اطمینان پذیری تعیین شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی از روش کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده گردید. در بخش کمی برای تعیین اعتبارالگواز روش CVR استفاده شد. نتایج نشان داد مبانی خودآگاهی شامل ارتباط نفس و بدن، تکامل و تعالی نفس، غیریت (دیگری)، غایت‌نگری، اندیشه‌ورزی و خودآگاهی: فیزیکی، هیجانی، اجتماعی، معنوی، عقلانی بودند. ارتقای شناخت فیزیکی، ارتقای رفتارهای هیجانی، شناخت دیگران، ارتقای شناخت معنوی، ارتقای استدلال به عنوان مهمترین هدف برنامه درسی خودآگاهی، رشد جسمی و جنسی، رشد عواطف و احساسات، ارتباطات اجتماعی، تفکر انتقادی به عنوان محتوی خودآگاهی، روش‌های گفتگو پرسشگری، ایفای نقش، گروه‌های کوچک، بارش مغزی، حل مسئله به عنوان روش‌های آموزش خودآگاهی و خودارزیابی، همسال‌سنجی، والدسنجی، به عنوان مهم‌ترین روش‌های ارزشیابی الگوی برنامه درسی خودآگاهی در دوره دوم ابتدایی استنتاج گردید. میزان اعتبار مدل نهایی از دیدگاه متخصصان (فلسفه تعلیم و تربیت، روانشناسی تربیتی و برنامه ریزی درسی) ۰/۸۲ بود. توجه اثربخش به مبانی، مؤلفه‌ها، انواع و ماهیت ویژگی‌های عناصر برنامه درسی خودآگاهی در برنامه درسی دوره دوم ابتدایی می‌تواند به بهبود پرورش خودآگاهی دانش آموزان کمک کند.

واژگان کلیدی: برنامه درسی. دوره دوم ابتدایی. خودآگاهی.

مقدمه

تجربه‌های خاص زندگی ناشی می‌شوند. به تعبیری، خودآگاهی به این معنی است که هر یک از ما چگونه به خود نگاه می‌کنیم و بر اساس نگاهی که به خود داریم، چه احساسی پیدا می‌کنیم (Seifali et al., 2018). بنا بر تعریف ند بلاک (Ned block) منظور از خودآگاهی صاحب فهمی از «خود» بودن و توانایی به‌کارگیری این فهم در تفکر در باب یک «خود» (self) است. در مباحث فلسفی، معرفت به خود و شناخت خویش اغلب با عنوان «خودآگاهی» (Self-awareness) تعبیر می‌شود. در فضای فلسفی پیش از عصر حاضر، خودآگاهی با عنوان علم‌النفس (Psychology) و بررسی نفس و قوای آن شناخته می‌شده است. تا پیش از ظهور علم روان‌شناسی، علم‌النفس مهم‌ترین جایگاه را در بررسی انسان و ادراکات و واکنش‌های او داشت و بخش مهمی از آن به ادراک نفس از خود و ذات و ماهیت آن می‌پرداخت.

نقطه‌ی آغاز این بحث در جریان تفکر فلسفی این ندای سقراط است: «خودت را بشناس» (know yourself). سپس آگوستین نظریه‌ی بازتاب را مطرح می‌کند. دکارت با بیان «من می‌اندیشم پس هستم» نگرش به خودآگاهی را متحول می‌کند. کانت با تقسیم‌بندی میان ادراک «من تجربی» (I am experimental) و «من استعلایی» (I am transcendental) تفاوت میان آن دو را مشخص می‌کند (Razmgeh, 2018). هگل تنها راهی که برای تکامل روح به عنوان خود می‌باید پذیرش «دیگری» (other one) به عنوان موجودی همانند خود است و هوسرل پذیرش «دیگری» را ضامن اطمینانی برای صدق شناخت ما می‌داند (Forghani, 2011). در دوران معاصر، خودآگاهی در قلمرو موضوعات فلسفه‌ی ذهن قرار گرفته است. فلسفه ذهن تلاش می‌کند فهمی نظام‌مند و جامع از ذهن ارائه دهد. اگر هویت وجودی و شأن تجردی ذهن درست شناخته شود، قدرت و توان آن را در اکتساب معرفت بهتر در خواهیم یافت. بحث «خودآگاهی» یکی از مباحث مبنایی و مرتبط با

جوامع امروزی با توجه به تحولات اجتماعی و فناوری، نیازهای جدیدی دارد. فرایند جهانی شدن و تغییرات اساسی در همه‌ی زمینه‌ها ایجاب می‌کند که انسان در برابر ویژگی‌های زیستی، روانی و آموزشی، متناسب با این تغییرات، بروز شود. اما، به رغم تغییرات فرهنگی و تغییر در شیوه‌های زندگی، بسیاری از افراد امروز در رویارویی با مشکلات زندگی فاقد توانایی‌های لازم و اساسی هستند و همین امر آنان را آسیب پذیر کرده است. امروزه تعلیم تربیت بیش از گذشته بر شناخت فرد از خویش، اجتماعی شدن، رشد همه‌جانبه (فردی و گروهی) و پاسخ به نیازهای فرد تأکید می‌کند. آموزش خودآگاهی به عنوان جزئی از نظام آموزش و پرورش می‌تواند باعث تقویت خودشناسی، اعتمادبه‌نفس، برقراری روابط بین‌فردی، کنترل هیجانات، مدیریت شرایط تنش‌زا و حل مسائل و مشکلات فرد شود (Emami, 2015). آموزش خودآگاهی به دلیل افزایش آگاهی فرد از قوت و ضعف‌های خود و استفاده بهینه از آن‌ها می‌تواند به رشد سلامتی دانش‌آموزان کمک کند. مهم‌ترین بخش روان انسان "خود" می‌باشد که همواره به عنوان اساس عملکرد بهینه شخصیت در نظر گرفته شده است. خودآگاهی نیز بخش مهمی از خود است، که نقش اساسی در رفتار و کردار فرد ایفا می‌کند. نوع رفتار هر فرد ناشی از شناخت ویژگی‌های فردی و اجتماعی آن فرد است. یکی از شروط اساسی داشتن روابط اجتماعی مناسب، داشتن شناخت و آگاهی از نحوه تفکر و قضاوت خویش در مورد محیط و دیگران است. انسان از طریق خودآگاهی به کرامت نفس و عظمت خلقت خود پی می‌برد. به علاوه شناخت جایگاه و منزلت انسانی خود و دیگران تحول عمیقی در رفتار فرد ایجاد می‌نماید. تحولی که او را به سوی اکرام و احترام بیشتر به خود و دیگران به گونه‌ای شایسته و در خور چنین موجودی است، سوق می‌دهد. بیشتر اطلاعاتی که در فعالیت‌های روزانه پردازش و استفاده می‌کنیم، مربوط به خود است. این اطلاعات از

طریق الگوگیری، رشد تکلم و روحیه اجتماعی، نیاز به استقلال، توجه به بازی‌های گروهی، کمال‌گرایی اشاره کرد. خصوصیات اخلاقی شامل نسبی‌گرایی اخلاقی و خصوصیات عاطفی شامل نیاز به تایید همسالان و همانند سازی با اعضای گروه می‌باشد (mohtadi, 2021). این دوره، دوره‌ی تداوم، بخش تکوین شناختی و زیستی اجتماعی کودک است (Safi, 2013). پایه و اساس آموزش‌های بعدی قرار می‌گیرد. اوایل دوره‌ی دوم ابتدایی دانش‌آموزان خودآگاه‌تر می‌شوند و در ارتباط با دیگران آگاهی بیشتری کسب می‌کنند. آگاهی عاطفی و پذیرش خویش با افزایش سلامت روانی دانش‌آموزان می‌شود (Radfer, 2008) به عقیده‌ی روانشناسان، این دوره دوره‌ی اوج گیری حافظه، ظهور استعدادها، الگوپذیری، کنجکاوی درباره‌ی همه چیز، گذر از تفکر عینی به انتزاعی، جامعه‌پذیری و آمیختن همزیستی مسالمت‌آمیز، رشد تکلم و روحیه‌ی اجتماعی است. کودکان در این سن کمال‌گرا، نسبی‌گرای اخلاقی و نیازمند به تایید همسالان هستند. این دوره، دوره‌ی گذر از دگرپیروی به خود پیروی است (Karimi, 2006) این امر در پیشگیری از گرایش دانش‌آموزان به مواد مخدر نیز مؤثر و مفید است. برخی از پیشینه‌های مرتبط با موضوع پژوهش عبارتند از: آرام و مهرمحمدی (Ram, Mehrmohammadi & et al, 2017) در پژوهشی نشان دادند میزان توجه به مفهوم خودآگاهی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران به صورت کلی و اجمالی در قالب خویش‌بانی بوده است، یوسف‌زاده و کاظم‌پور (Yousefzadeh & Kazempour, 2017) در پژوهشی نشان دادند در سند برنامه‌ی درسی ملی کشور به مقوله خودآگاهی بسیار کم پرداخته شده است، فرهودی (Farhoudi, 2018) در پژوهشی دریافت که که دانش‌آموزان مسائل مختلف مرتبط با سازگاری خود را در مدارس تجربه می‌کنند & (Rehling Bjorklund, 2010)، انصاری و همکاران (Ansari & et al 2017) دریافتند دانش‌آموزانی که

فلسفه‌ی ذهن به شمار می‌رود. در طول تاریخ اندیشه ادبی در باب ماهیت خودآگاهی و ارتباط آن با جنبه‌های دیگر ذهن مباحث بسیاری مطرح شده است. فیلسوفان مسلمانی همچون ابن‌سینا با بیان انسان معلق و سهروردی شیخ اشراق با بیان اینکه ادراک خود مقدم بر هر ادراک دیگری است به خودآگاهی پرداخته‌اند (Razmgeh, 2018). ملاصدرا نیز با بیان اصطلاحات «اصالت» (originality) و «وحدت تشکیکی وجود» (Unity of existence) و «حرکت جوهری» (Intrinsic movement) بحث خودآگاهی را مطرح می‌کند (Lavasani, 2015). در نظام تعلیم و تربیت اسلامی، خودآگاهی مبنای لازم و ضروری در جهت ورود به ساحت‌های تعلیم و تربیت قلمداد شده است. در این رویکرد، تحقق تعلیم و تربیتی که رسالت هدایت و جهت‌دهی زندگی آدمی را بر عهده دارد در گرو شناخت دقیق و کامل انسان از خود و از جایگاه وجودی‌اش است. در همین راستا، قرآن کریم با فرا خواندن جامعه‌ی اسلامی به خودآگاهی چنین بیان می‌کند: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، بر شماست که به خودتان بپردازید. هرگاه شما هدایت یافتید، کسی که گمراه شده است، به شما زبانی نمی‌رساند. بازگشت همه‌ی شما فقط به سوی خداست و شما را از آنچه انجام می‌دادید آگاه خواهد کرد» (Surah Ma'edah, verse 105).

آموزش خودآگاهی به افراد جامعه به خصوص کودکان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و بهترین زمان برای پایه‌گذاری خودآگاهی و آموزش آن دوره‌ی دوم ابتدایی (کودکان ۱۰ تا ۱۲ ساله) است، دانش‌آموزان این دوره دارای خصوصیات بدنی، شناختی، اجتماعی و عاطفی ویژه هستند. این ویژگی‌ها شامل خصوصیات بدنی آنان شامل هماهنگی ظریف بدنی و کامل نبودن رشد استخوان‌ها در کنار خصوصیات شناختی مانند کنجکاوی همه‌جانبه و گذر از تفکر عینی به تفکر انتزاعی می‌باشد. از خصوصیات اجتماعی می‌توان به جامعه‌پذیری و آمیختن همزیستی مسالمت‌آمیز از

می‌پردازند. در این پژوهش به مقیاس‌های جذب، فیلادلفیا، مقیاس ذهن آگاهی اشاره شده است. برخی از مقیاس‌ها بر جنبه‌های سازگار / ناسازگار خودآگاهی و همچنین تمایز برخی از جنبه‌های عمومی و جنبه‌های خصوصی خودآگاهی تأکید شده است. از لحاظ نظری، مفهوم خودآگاهی خصوصی با برخی از جنبه‌های خودآگاهی عمومی همبستگی دارد، مرلون (Merlon, 2011) در پژوهشی به تعریف خودآگاهی و تکنیک‌های اندازه‌گیری، تأثیرات و عملکردهای توجه به خود و پیشینه‌های مربوط به خودآگاهی را بررسی کرده است و نشان داده است ارزیابی خود و تقویت شناخت با خودآگاهی مرتبط است، لواسانی (Lavasani, 2015) در تحقیقی با عنوان شناسایی و تحلیل ابعاد و مراتب خودآگاهی در حکمت متعالیه صدرایی، با اشاره به بحث «اصلت» وحدت تشکیکی وجود» و «حرکت جوهری»، خود را به مثابه‌ی فرایندی رو به تکامل می‌یابد که با حرکت جوهری به عنوان امری واحد، متصل و سیال از نازل‌ترین درجه‌ی وجودی انسان یعنی بدن تا بالاترین مرتبه‌ی وجودی پیش می‌رود، کردنوقانی و پاشا شریفی (Kordnoghani & PashaSharifi, 2005) در پژوهش تهیه و تدوین برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی برای دانش‌آموزان دوره‌ی تحصیلی متوسطه، فهرستی دوازده‌گانه از مهارت‌های زندگی ضروری برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه را شامل خودآگاهی، مقابله با هیجانات، مقابله با استرس، همدلی، ارتباط مؤثر، روابط بین‌فردی، شهروند مسؤل بودن، حل تعارض، تصمیم‌گیری، حل مسئله، تفکر خلاق و تفکر انتقادی بیان کرده است، یوسفی افراکتی، صمدی (Yousefi Afrakti & Samadi: 2016) در پژوهشی تحت عنوان میزان موفقیت برنامه درسی آداب و مهارت‌های زندگی اسلامی (طرح کرامت) بر کسب مهارت دانش آموزان، به این نتیجه رسیدن که از نظر معلمان میزان موفقیت برنامه آموزش آداب و مهارت‌های زندگی اسلامی (طرح کرامت) نیاز به توجه بیشتری دارند.

مشکلات رفتاری دارند دارای خودآگاهی پایینی هستند، رحیمی، خرم آبادی و نوبی (Rahimi, Khorramabadi, Nawabi & et al, 2016) در پژوهشی بر ضرورت آموزش و پرورش خودآگاهی در دانش‌آموزان تأکید کردند، پری، هاجینسون و تاوبرگ (Perry, Hutchinson & Thauberge, 2015) دریافتند که افزایش مهارت خودآگاهی دانش‌آموزان و توانایی آنان در تنظیم هیجان‌اتشان باعث می‌شود که آنان بر رفتارها و عملکرد خود کنترل داشته باشند. فوگ (Fung, 2011) در پژوهشی نشان داد خودآگاهی به طور مثبت و معناداری با پذیرش خود و کیفیت ارتباطات میان فردی ارتباط دارد، برق‌زاده، نیم‌چاهی و حسینی (Baqerzadeh, Nimchahi, Hosseini & et al, 2015) در پژوهشی به بررسی رابطه بین خودآگاهی و یادگیری خودتنظیمی با سازگاری اجتماعی پرتاخته‌اند. نتایج رگرسیون بئیدست آمده نشان داد که خودآگاهی و یادگیری خودتنظیمی ۳/۳ درصد از واریانس سازگاری اجتماعی را تبیین می‌کنند، رحیمی، خرم آبادی و نوبی (Rahimi, Khorramabadi, Nawabi & et al, 2016) در پژوهشی نشان دادند مهارت‌های زندگی بر کاهش عوامل خطر ساز مانند نگرش به مواد مخدر، احساس افسردگی، جرأت‌مندی، خودکنترلی و هیجان‌خواهی در دانش‌آموزان مؤثر است، کرومنز، چوکرون، ماکارنا و همکاران (Keromnes, Chokron, Macarena & et al, 2019) در پژوهشی با استفاده از رویکردی عصبی و روانی به خودآگاهی پرداخته و نقش مسیره‌های پیچیده فعال‌سازی، ادغام مغز و آینه‌ای را مورد بررسی قرار دادند، روچت (roach, 2018). جهت ارزیابی شخصیت و تصویر دیگری و شناخت بدن و ارزیابی خودآگاهی فرد از یک الگوی آینه‌ی دوتایی استفاده کرده است، دسلویوا، سوزی و گومز (Deslivia, Suzy and Gomez, 2015) بررسی چگونگی تعریف و ارزیابی خودآگاهی با استفاده از پرسشنامه‌های خودگزارشی مقیاس خودآگاهی ($\Sigma X \Sigma$) به بازتاب خود

خودآگاهی استنباط گردید. همچنین با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته، انواع خودآگاهی، ماهیت و ویژگی های عناصر اساسی برنامه درسی (هدف، محتوا، روش تدریس و شیوهی ارزشیابی) استخراج شد. برای تعیین اعتبار داده های کیفی از معیارهای تأییدپذیری و اطمینان پذیری استفاده شد. شایان ذکر است که بازه زمانی هر مصاحبه بین ۲۰ تا ۴۰ دقیقه بود و مصاحبه ها اغلب تلفنی و غیر حضوری بودند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها ی کیفی از روش کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده گردید. در بخش کمی برای تعیین اعتبارالگواز روش CVR استفاده شد. براین اساس الگوی شناسایی شده در اختیار نه نفر از متخصصان رشته های فلسفه تعلیم و تربیت ، روانشناسی تربیتی و برنامه ریزی درسی که واجد دانش نظری و تجربی (تألیف کتاب، مقاله علمی-پژوهشی، طرح پژوهشی و سخنرانی علمی پیرامون موضوع بودند، قرار گرفت و میزان اعتبارالگو ۰/۸۲ محاسبه گردید. در جدول شماره (۱) مشخصات متخصصان ارائه شده است:

از مهم‌ترین خلاءها و جنبه های نوآوری این موضوع می توان به این نکات اشاره کرد که در پژوهش های پیشین موضوع خودآگاهی بیشتر از جنبه روانشناختی مورد توجه قرار گرفته است، بیشتر یک یا دو عنصر (هدف و روش) از عناصر اساسی برنامه درسی خود آگاهی مورد مطالعه قرار گرفته اند، بیشتر مبانی نظری خودآگاهی مورد توجه قرار گرفته است، خودآگاهی به عنوان یکی از مهارت های ده‌گانه زندگی مورد توجه واقع شده است و بیشتر از دیدگاه یک صاحب نظر یا فیلسوف مورد توجه واقع شده است. اما در این پژوهش ضمن بررسی دیدگاه و مبانی نظری فلاسفه اسلامی (مکتب مشا، اشراق و متعالیه) به صورت منسجم، به جنبه های فرایندی، کاربردی، عملی و عناصر جامع برنامه درسی و اقتضائات فرهنگی و فلسفه مسلط اجتماعی توجه شده است.

روش‌شناسی پژوهش

رویکرد پژوهش ترکیبی (کیفی، کمی) بود. در بخش کیفی از روش استنتاجی (پیش رونده) مدل فرانکنا (گزاره های واقع‌نگر و گزاره‌های هنجاری) مبانی

جدول ۱. جدول مشخصات متخصصان

ردیف	جنسیت	رشته تحصیلی	مدرک تحصیلی	دانشگاه یا مؤسسه محل کار
۱	زن	فلسفه تعلیم و تربیت	کارشناسی ارشد	پژوهشکده دانشنامه نگاری
۲	زن	فلسفه تعلیم و تربیت	*	علامه طباطبایی
۳	زن	فلسفه تعلیم و تربیت	*	دانشگاه خوارزمی
۴	مرد	برنامه ریزی درسی	*	سازمان تالیف کتاب و برنامه درسی
۵	مرد	برنامه ریزی درسی	*	دانشگاه علامه طباطبایی
۶	مرد	برنامه ریزی درسی	*	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال
۷	مرد	روان شناسی تربیتی	*	خوارزمی
۸	مرد	روان شناسی تربیتی	*	علامه طباطبایی
۹	مرد	روان‌شناسی تربیتی	*	خوارزمی

یافته های پژوهش

استنتاجی فرانکنا (بر اساس گزاره های واقع نگر و گزاره های هنجارین) استخراج گردید و نتایج حاصل به تفکیک اسامی و منابع در جدول ۲ آورده شده است.

۱- مبانی فلسفی برنامه درسی خودآگاهی از دیدگاه فلاسفه اسلامی کدامند؟
داده های حاصل از مطالعه منظم، جمع آوری شده و مبانی خودآگاهی با استفاده از روش مفهومی و روش

جدول ۲ گزاره های واقع نگر و مبناهای خودآگاهی از دیدگاه (ابن سینا، سهروردی، ملاصدرا)

ردیف	نام فیلسوف	گزاره واقع نگر	گزاره هنجارین	مبنا
۱	ابن سینا	ادراک من نسبت به خودم مقدم بر هر آن چیزی است که آن را وصف می کنم و می گویم آن را ادراک کرده ام» (Ibn Sina, 1404, A, : 147). خودشناسی یا معرفت النفس معطوف به شناخت هر فرد از خود است. (Avicenna, : 67). نفس جوهر مجرد و کمال جسم که از روی اختیار و به یاری عقل جسم را حرکت می دهد (Avicenna, 1360: 90).	بایستی به ادراکات افراد از خویش توجه شود. با توجه به اینکه خودشناسی به وسیله درون نتگری توسط فرد بدست می آید باید به این امر مهم در تربیت توجه داشت	اندیشه ورزی
		در نظریه «انسان معلق در فضا» در این نظریه ادمی، وجود "خود" را بدون هیچ واسطه ای درک می کند. (Ibn Sina, 1404 B: 176). نفس حقیقی جدای از بدن است «ادراک ما به ذات خویش همان نفس وجود خاص ماست». (Avicenna, 1404 A: 161)	باید شرایطی ایجاد کرد که فرد بتواند با خویش هلمت داشته و شناختش نسبت به خود آگاهانه شود. باید هم به نفس و هم به بدن توجه داشت. بایستی به این امر توجه داشت که زمینه توجه فرد به نفس خویش را ایجاد کرد	غایت نگری
		خودآگاهی را ویژگی نفس می داند. نفس در همه حال به خود، آگاهی دارد و این خودآگاهی ذاتی نفس است اما ممکن است گاهی نفس این خودآگاهی را به یاد آورد. (Avicenna, 1971:61)	باید به این امر توجه داشت که گاهی ادمی دچار فراموشی می شود و نسبت به خود خودآگاه نیست	غایت نگری
۲	سهروردی	وجود نفس در عالم اجسام نمی باشد. ماهیت نفس امر جسمانی نیست (Sohrawardi, 1973, Volume 2: 267).	بایستی به این امر توجه داشت که نفس امری جسمانی نیست و نیاز به توجه ویژه دارد و برنامه تربیت باید کمی متفاوت باشد برای نفس	غایت نگری
		بدن محاط در نفسی است که طبیعت آن فقط نوری شدیدتر از بدن است. (Sohrawardi, 1973, Volume 2: 267). در "خودآگاهی" تو بایستی به خود و به حسب ذات تو، آن طور که هست، باشد و نباید تو هرگز از ذات "خود" و از جزء ذات "خود" غافل باشی (Sohrawardi, 1973, Volume 2: 267).	باید به این نکته توجه داشت که در تربیت باید هم به بدن توجه کرد و هم نفس. باید به این نکته توجه کرد در پرورش خودآگاهی به خودآگاهی حضور نیز توجه شود	ارتباط نفس و بدن
		وقتی ذات خودم را به خوبی می کاوم، چیزی جز وجود "خود" و ادراکم را نمی بینم (Sohrawardi, 1975, vol: 115). نفس قادر به آگاهی از "خود" است و این آگاهی، اشراقی از انوار مجرد و نورالانوار است (Sohrawardi, 2010, A, vol. 2: 11-112).	باید شرایطی ایجاد کرد که فرد بیشتر به شناخت خویش بپردازد. باید به نکته توجه داشت که نفس ادمی توانایی شناخت خویش را دراد و باید به وسیله تربیت آن را شکوفا کرد	غایت نگری
		نفس کمال اول است برای جسم طبیعی عالی" (Malasadra, 1422: 210) «خود» اعم از نفس و بدن و همان وجود ذومراتب انسان است و امری ثابت و بدون تغییر نیست و بدن مرتبه ای از «خود» می باشد (Malasadra, 1963 A: 54).	باید به این نکته توجه کرد که برای رشد روح باید به رشد جسم نیز توجه کرد زیرا که اولین خواستگاه روح نفس است. انسان موجودی مراتب است پس باید به این نکته مهم توجه ویژه داشت	تکامل و تعالی نفس
		تنها موجودی به دیگری علم دارد، که نخست به خود علم دارد و موجودی می تواند به خود علم	باید به این نکته توجه داشت برای اینکه انسان بتواند به خودشناسی برسد باید	غیریت (دیگری)

ردیف	نام فیلسوف	گزاره واقع نگر	گزاره هنجارین	مبنا
۳	ملاصدرا	داشته باشد که اجزاء آن در وجود با هم جمع باشند (Sadra, 1981, vol. 6: 416).	بتواند خود را از دید دیگری نیز ارزیابی کند	
		نفس "جسمانیة الحدوث و روحانیة البقا" است (Shirazi, 1999, vol. 3:330-331)	باید در نظر داشت که روح در ابتدا با جسم است و بر اثر تربیت و محیط مناسب می‌تواند به روحانیت خویش برسد	ارتباط نفس و بدن
		انسان در هر مرتبه‌ای از وجود، "خود" و "خودآگاهی" ویژه آن مرتبه را داراست که در راستای تشکیک وجود این آگاهی نیز مشکک خواهد بود (Al-Shirazi, 1982, Vol: 74-77)	باید به این نکته توجه داشت که آدمی در هر مرحله رشد خودآگاهی ویژه همان مرحله را دارد	تکامل تدریجی نفس

همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود مبانی خود آگاهی شامل مبانی ارتباط نفس و بدن، تکامل و تعالی نفس، مبانی اندیشه‌ورزی، مبانی غایت گرایی، مبانی غیریت (دیگری) می باشد.

۲- انواع خودآگاهی، برنامه درسی پرورش خودآگاهی کدامند؟

برای استخراج انواع خودآگاهی، مصاحبه ها به دقت مورد مطالعه قرار گرفت. بر اساس مفاهیم و مضامین موجود در مصاحبه ها کدهای باز استخراج شد و بر اساس اشتراکات بین کدهای باز، ۵ کد محوری شامل خودآگاهی فیزیکی، اجتماعی، هیجانی، عقلی و معنوی در قالب کد انتخابی انواع خودآگاهی استخراج شد. در جدول (۳) انواع خودآگاهی ارائه شده است:

جدول ۳ انواع خودآگاهی برنامه درسی پرورش خودآگاهی

کد انتخابی	کد محوری	کدباز	واحد معنا
انواع خود آگاهی	خودآگاهی فیزیکی	شناخت بدن و جنسیت	بدن محاط در نفسی که نوری شدیدتر از بدن (Sohravardi, 2010, vol: 165-160) بدن مرتبه ای از خود است (Malasadra, 1981, vol. 3: 448)
	خودآگاهی اجتماعی	شناخت روابط اجتماعی و بین فردی	لازمه علم به دیگری علم به خود است (Sadra, 1981, vol. 6: 416). (Malasadra, 1981, vol. 3:268)
	خودآگاهی هیجانی	شناخت احساسات و هیجانات	نور دارای مراتب و شامل نور حسی تا نورالنوار است (Sohravardi, 2011). خود امری متحرک و همراه با تغییر و دارای مراتب گوناگون و ماهیت ویژه است انسان دارای وجود ذومراتب . تفاوت موجودات با هم از نظر ماهیت. (Sadra, 1981, vol. 6: 416)
	خودآگاهی عقلی	شناخت نحوه تفکر و استدلال	خودآگاهی مختص انسان و عقلانی (Avicenna, 1404 A: 161)
	خودآگاهی معنوی	شناخت ذات و درون	خودآگاهی بالاتر از رابطه نفس و بدن (Ibn Sina, 1404 B: 176) نفس مدرک خود است. (Sohrawardi, 1980, A, Vol. 2: 112) رابطه نفس و بدن ترکیب اتحادی است و بر اساس حرکت جوهری است (Sadra, 1981, vol. 6: 416).

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۳ می‌توان گفت انواع خودآگاهی بر اساس مبانی استخراج شده شامل ۵ نوع خودآگاهی (خودآگاهی فیزیکی، اجتماعی، هیجانی، خودآگاهی عقلی و خودآگاهی معنوی) است. خودآگاهی فیزیکی شامل دو بخش جسمی و جنسی است. منظور از بخش جسمی، آگاهی از ویژگی‌های

خودآگاهی (خودآگاهی فیزیکی، اجتماعی، هیجانی، خودآگاهی عقلی و خودآگاهی معنوی) است.

خداوند، باور نسبت به جهان دیگر (Ghbari Bonab, Ghahari, Mirzaei & Raqibian, 2013).

۳- ویژگی های عناصر اساسی برنامه درسی پرورش خودآگاهی کدامند؟

بر اساس نتایج حاصل از مبنای استخراج شده و انواع خود آگاهی شناسایی شده و نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام شده، ویژگی‌های عناصر اساسی برنامه‌درسی پرورش خود آگاهی در جدول شماره (۴) ارائه شده است:

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول شماره (۴) مبنای خود آگاهی شامل ارتباط نفس و بدن، تکامل و تعالی نفس، مبنای اندیشه‌ورزی، مبنای غایت گرایی و مبنای غیریت (دیگری) و انواع خود آگاهی شامل خودآگاهی فیزیکی، خودآگاهی هیجانی، خودآگاهی عقلانی، خودآگاهی معنوی و خودآگاهی اجتماعی است. مهم ترین اهداف برنامه درسی خود آگاهی شامل ارتقای شناخت فیزیکی و جنسی، ارتقای رفتارهای هیجانی و عاطفی، تقویت و شناخت افراد نسبت به شناخت دیگران و همچنین ارزیابی و شناخت آنها در مورد خویشتن، ارتقای باورهای معنوی و اخلاقی، شناخت و ارتقای اعتقادات، افزایش خلاقیت، ارتقای نحوه استدلال ها، ارتقا تعقل درباره خود و دیگران و شناخت و ارتقا انواع تفکر است. محتوی برنامه درسی خود آگاهی شامل مباحثی چون رشد جسمی و رشد جنسی، عواطف و احساسات، آداب و معاشرت و ارتباطات اجتماعی، آموزش هدفمندی اخلاقیات، بصیرت و نگرش و اهتمام به تفکر انتقادی، انعطاف پذیری و جامعیت است. مهم ترین روش های آموزش خود آگاهی روش های سقراطی، مبتنی بر داستان، بازی های آموزشی، ایفای نقش، بارش مغزی، حل مسأله و بحث در گروه های کوچک است. مهم ترین روش های ارزشیابی برنامه درسی خود آگاهی شامل خودسنجی، ارزیابی والدین و ارزیابی هم‌تایان است.

مختلف جسمی خود و نقش آنها در رفتارها و اعمال فرد است که شامل شناخت عمیق انسان از ویژگی‌های مختلف جسمانی و ظاهری خود نیز هست. بخش جنسی، تصور و برداشتی است که هر کس از هویت و تمایلات جنسی خود دارد و اینکه آیا از جنسیت خود رضایت دارد یا خیر؟ خود آگاهی اجتماعی بر بهبود مهارت های بین فردی و ابراز وجود و توان به سر بردن با دیگران اشاره دارد. خودآگاهی هیجانی؛ کنترل هیجان با ادراک صحیح هیجانی، آگاهی از احساس خود، بین خود و دیگران تمایز قایل شدن می باشد (Bastian, Burns & Nettelbeck, 2005) و اینکه فرد بداند در حال حاضر چه احساسی دارد؟ این احساس چه میزان و از چه جنسی است؟ چگونه باید در مورد آن حرف بزند؟ بر اساس تعریف سازمان جهانی (WHO) خودآگاهی شامل توانایی آگاه بودن و فهم احساسات و هیجانات خود، توانایی شناخت خود و آگاهی از خصوصیات، نقاط قوت و ضعف، خواسته‌ها، ترس‌ها و انزجارهاست. خودآگاهی هیجانی یک ساختار چند وجهی و سلسله مراتبی است که شامل در نظر گرفتن خودارزیابی، تجربه فردی و کنترل شخصی می‌باشد (Moriguchi, Ohnishi, Lane, Maeda, Mori, Nemoto & Komaki, 2006). خودآگاهی عقلی یعنی انسان موجود متفکر عاقلی است و از قوه عقلانیت انتقادی برخوردار است. بدین معنی که با چنین ویژگی ای آدمی توانایی دارد بر گرایش‌های ذهنی خود تامل کند و آن‌ها را بر اساس قواعد عقل شکل دهد و ارزیابی و بازبینی کند (Parent, 2017). این خودآگاهی مبتنی بر مشاهده و احساس نیست. در این خودآگاهی خود را مسئول تطابق گرایش‌هایمان با معیارهای عقلانی می‌کنیم و قادریم بر اساس این معیارها آن‌ها را شکل دهیم، بازبینی کنیم و در صورت لزوم، تغییر دهیم (Burge & Peacocke, 1996). خودآگاهی معنوی؛ تصور شخص از اعتقاداتش است یعنی مذهب و عقاید دینی فرد، ارزشها و استانداردهای اخلاقی، معنای زندگی، مقصود زندگی، باور نسبت به

جدول ۴: ویژگی‌های عناصر اساسی برنامه درسی پرورش خودآگاهی بر اساس مبانی و انواع خود آگاهی

ردیف	مبانی	انواع خودآگاهی	هدف	محتوا	روش	ارزشیابی
۱	ارتباط نفس و بدن	خودآگاهی فیزیکی	ارتقای شناخت فیزیکی و جنسی	رشد جسمی و رشد جنسی	سقراطی داستان	خودسنجی
۲	تکوین و تعالی هویت آدمی	خودآگاهی هیجانی	ارتقای رفتارهای هیجانی و عاطفی	عواطف احساسات	ایفای نقش . داستان بازی های آموزشی	خودسنجی والد سنجی ارزیابی همتایان
۳	غیریت (دیگری)	خودآگاهی اجتماعی	تقویت و شناخت افراد نسبت به شناخت دیگران و همچنین ارزیابی و شناخت آنها در مورد خویشان	آداب و معاشرت ارتباطات اجتماعی	سقراطی ایفای نقش	خودسنجی ارزیابی همتایان والد سنجی
۴	غایت گرایی	خودآگاهی معنوی	ارتقای باورهای معنوی و اخلاقی شناخت و ارتقای اعتقادات شناخت و افزایش خلاقیت	هدفمندی اخلاقیات بصیرت نگرش	داستان آموزش به شیوه گروه های کوچک	خودسنجی ارزیابی همتایان والد سنجی
۵	اندیشه ورزی	خودآگاهی عقلی	ارتقای نحوه استدلال ها ارتقا تعقل درباره خود و دیگران شناخت و ارتقا انواع تفکر	تفکر انتقادی انعطاف پذیری جامعیت	بارش مغزی حل مسأله سقراطی	خودسنجی

۴- الگوی برنامه درسی پرورش خودآگاهی برای دوره دوم ابتدایی تا چه اندازه اعتبار دارد؟

جدول ۵: میزان اعتبار الگوی برنامه درسی پرورش خودآگاهی در دوره‌ی دوم ابتدایی

عناصر	گزینه‌ها					
	مقیاس			گزینه‌ها		
	گویه ضروری است		گویه مفید است ولی ضروری نیست		گویه ضرورتی ندارد	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
مبانی	۸۸٪	۸	۰٪	۰	۰٪	۰
انواع خودآگاهی	۸۸٪	۸	۱۱٪	۱	۰٪	۰
اهداف	۷۷٪	۷	۲۲٪	۲	۰٪	۰
محتوا	۷۷٪	۷	۲۲٪	۲	۰٪	۰
روش‌های تدریس	۷۷٪	۷	۲۲٪	۲	۰٪	۰
شیوه‌های ارزشیابی	۸۸٪	۸	۱۱٪	۱	۰٪	۰
میانگین	۸۲٪	-	۱۴٪	-	۰٪	-

او است. در خصوص مبنای تکامل و تعالی هویت آدمی، ملاصدرا معتقد است که انسان موجودی جسمانی الحدوث و روحانی البقا است (Malasadra, 1996). تکامل و تعالی انسان در طی حیات و رشد وی اتفاق می‌افتد و این مبنا یکی از مبانی بسیار مهم بشمار می‌رود که می‌توان براین اساس به ضرورت آموزش و پرورش فرد از لحاظ جسمی و روحی (نفس) تاکید کرد. مبنای غیریت (دیگری)، در این مبنا تاکید بر غیر (دیگری) است. انسان موجودی اجتماعی است و برای رشد و کمال به غیر از خویش، به دیگری نیز نیازمند است. مبنای غایت‌گرایی، این مبنا تاکید بر غایت و اهداف نهایی انسان دارد. انسان موجودی غایت‌مند و هدف‌مدار است و زندگی وی بدون هدف پوچ و بی‌معنی است. مبنای اندیشه‌ورزی این است که مقدمات کلی از طریق عقل نظری فراهم می‌شود زیرا که شأن عقل نظری پرداختن به کلیات است.

به طور کلی می‌توان گفت که انسان به هر نسبت که از خود، آگاه‌تر باشد، جاندارتر است. جاننداری بنا بر نظر فلاسفه حقیقت مشککه است، یعنی درجات و مراتب دارد، تدریجا که درجه آگاهی انسان بالا می‌رود، درجه حیات و جاننداری‌اش بالا می‌رود. خودآگاهی فراتر از خودشناسی است و از رشد ساختارها و فرایندهای شناختی و نیز عواطف و احساسات تنیده در آن حاصل می‌شود که شامل درک، توجه، آگاهی از ابعاد وجودی، ویژگی‌ها، افکار، احساسات، گرایش‌ها و رفتارهای خود در طی فرایند زمان است. خودآگاهی یکی از سازه‌های مهم شخصیت و به معنای آگاهی از احساسات، نیازها و هیجانات خود است و نخستین گام در شکل‌دهی مهارت‌های ارتباطی است. خودآگاهی گرایش به آگاهی و نظارت بر تفکرات شخصی و فرایندهای شناختی خود بوده و نتیجه رشد ساختارها و فرایندهای شناختی و نیز عواطف و احساسات تنیده در آن است و از نخستین سال‌های دوران کودکی تا بزرگسالی، از تعاملات اجتماعی و روابط بین فردی تاثیر می‌پذیرد و یکی از ملزومات سازگاری است (Latifian and Saif, 2007).

جهت اعتبار سنجی، الگوی طراحی شده از روش CVR و یا ضریب لاوشه استفاده شد. بر این اساس الگو در اختیار ۹ نفر از متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفت، دیدگاه متخصصان در زمینه الگوی برنامه درسی پرورش خودآگاهی در دوره دوم ابتدایی در جدول ۵ ارائه شده است. بر اساس اطلاعات مندرج در جدول ۵، میزان اعتبار الگوی برنامه درسی پرورش خودآگاهی از منظر متخصصان تعلیم و تربیت، ۰/۸۲ بوده است. بر اساس جدول لاوشه از آنجایی که برای نه نفر متخصص میزان توافق مورد نیاز ۰/۷۸ است، لذا چون درصد به دست آمده از درصد جدول لاوشه بیشتر است، می‌توان گفت الگوی طراحی شده و مؤلفه‌های آن از اعتبار لازم برخوردار است.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی برنامه درسی پرورش خودآگاهی برای دوره دوم ابتدایی، انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد مبنای خودآگاهی شامل رابطه نفس و بدن، تکامل و تعالی هویت آدمی، مبنای غیریت (دیگری)، مبنای غایت‌گرایی، مبنای اندیشه‌ورزی و انواع خودآگاهی شامل خودآگاهی فیزیکی، هیجانی، عقلانی، معنوی و اجتماعی می‌باشد. مبنای شامل ویژگی‌های عمومی انسان است که به توصیف انسان می‌پردازد. این ویژگی‌ها در مورد عموم انسان‌ها صادق‌اند و به شکل قضایای حاوی «است» می‌باشند (Bagheri, 2014). در ارتباط با مبنای بدست آمده این توضیح را می‌توان بیان کرد که در خصوص مبنای رابطه نفس و بدن باید گفت؛ این دو، رابطه تنگاتنگی با یکدیگر دارند و در یکدیگر تاثیر متقابل می‌گذارند. رشد و سلامت هر یک بر دیگر بسیار مؤثر است چنانچه ملاصدرا: «پیدایش نفس که حقیقت آدمی است، را ناشی از تکامل جسم انسان دانسته و نفس را چیزی جدا از جسم نمی‌داند» (Mulasadra, Asfar Arbaeh). آدمی متأثر از نفس وی است (Mulasadra, Mufatih al-Ghaib). تطور وجود آدمی لازمه بقای نفس و روح

خوانی دارد، نتایج پژوهش در زمینه روش های آموزش خود آگاهی با نتایج پژوهش (Abdi & Mehramohmadi, 2013) که دریافتند از آنجائیکه عمده‌ترین تئوری‌های مربوط به آموزش خودآگاهی، تئوری انسان‌گرایانه می‌باشد وهدف اصلی این الگو کمک به فرد است تا احساس مالکیت نسبت به رشد و پرورش خود و دستیابی به احساس خود-ارزشمندی و هماهنگی شخصی داشته باشد و با نتایج پژوهش مجاوری، ادیب، محسن‌پور، مهرمحمدی (Mojauri, Adib, 2004) که در پژوهش خود نشان دادند، جهت آموزش خود آگاهی باید بر الگوهای تعاملی و روش‌های آموزش فعال و مشارکتی، روش های انفرادی و بارش مغزی تاکید کرد، با بخشی از یافته های این پژوهش هم خوانی دارد. نتایج پژوهش در بخش ارزشیابی برنامه درسی خودآگاهی با نتایج پژوهش (Razavi, 2015) که دریافت در ارزشیابی برنامه‌درسی خودآگاهی باید به تفاوت فردی فراگیران و اصل توجه به همکاری و مشارکت دانش آموزان توجه شود و ارزشیابی خودآگاهی با توجه به ماهیت آن، با آزمون‌های مداد- کاغذی یا آزمون‌های کتبی قابل سنجش و ارزشیابی نیستند و برای ارزشیابی برنامه درسی خودآگاهی بهتر است از ارزشیابی توصیفی که بیشتر به ابعاد روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، آموزش و یادگیری می‌پردازد، استفاده کرد، با نتایج پژوهش بیلی (Billy, 2014) که بر ارزشیابی مبتنی بر همتایان و خود ارزیابی و ارزشیابی مبتنی بر موقعیت‌های شبیه‌سازی شده در آموزش خودآگاهی تاکید دارد و نتایج پژوهش مرلون (Merlon, 2011) که در پژوهشی با عنوان به تعریف خودآگاهی و تکنیک‌های اندازه‌گیری آن نشان داده ارزیابی خود و تقویت شناخت با خودآگاهی مرتبط است، هم خوانی دارد.

بر اساس نتایج حاصل از سؤال اول پژوهش پیشنهاد می‌شود در تدوین و طراحی برنامه درسی پرورش خودآگاهی مبانی استخراج شده شامل ارتباط نفس و بدن، تکامل و تعالی نفس، اندیشه‌ورزی،

نتایج بدست آمده در بخش مبانی خودآگاهی با نتایج پژوهش زیبا کلام مفرد و حیدری (Ziba Kalam Mofrad & Heydari, 2012) که در پژوهش خود تحت عنوان بررسی آراء ابن سینا نشان دادند که یکی از بنیادهای خودآگاهی توجه به ماهیت اجتماعی و دیگری خود است، با مبانی غیریت شناسایی شده پژوهش هم خوانی دارد. هم چنین یافته ها با نتایج پژوهش احمد آبادی آرانی، باقری و دیگران (Ahmadabadi Arani, Bagheri et al, 2020)؛ که در پژوهش خود با عنوان بررسی مبانی انسان‌شناختی از دیدگاه ملاصدرا نشان دادند که یکی از مبانی خود شناسی و انسان شناسی فهم حرکت تکاملی نفس است با مبانی استخراج شده در پژوهش تحت عنوان تعالی و تکامل هویت آدمی همخوان است. یافته‌های پژوهش در زمینه انواع خودآگاهی، با پژوهش توکلی، سلطانی (Tavakoli, Soltani, 2014) که نشان دادند یکی از انواع خود آگاهی، خودآگاهی اجتماعی است و این نوع خودآگاهی در جهت کسب استقلال در زندگی روزمره و سازگاری با موقعیت‌های میان فردی تنش‌زا مؤثر است، با خود آگاهی اجتماعی و نتایج پژوهش رضازاده، امامی (Rezazadeh, Emami, 2017) که دریافتند انواع خودآگاهی شامل خودآگاهی حسی، خیالی و عقلی می‌باشد، با خودآگاهی عقلی شناسایی شده هم خوان است. نتایج پژوهش در زمینه اهداف برنامه درسی خودآگاهی، با نتایج پژوهش جوادی پور، عزیزی، نوروزنژاد (Javadipour, Azizi, Norozenjad, 2014) (Clarity, 2016) که برکسب مهارت های خودآگاهی و مؤلفه های آن به عنوان یکی از مهم ترین مهارت های زندگی تأکید کردند هم خوانی دارد. نتایج پژوهش در زمینه محتوی آموزش خود آگاهی با نتایج پژوهش آلبرتین وهمکاران (Albertine et al, 2014) که دریافتند در آموزش خود آگاهی باید مباحثی چون انتقاد پذیری، جامعیت، مهارت های زندگی، خودشناسی و احساس مسئولیت و خلاقیت و توانمند سازی دانش آموزان مورد توجه قرار گیرد، هم

دوسویه‌ای را می‌توان بین همه عناصر ترسیم کرد. زیرا که لازمه دستیابی به اهداف خودآگاهی تدوین محتوای مناسب است. محتوای مناسب می‌تواند منجر به اصلاح اهداف شود در خصوص عناصر دیگر هم این قضیه صادق است. زیرا بازخوردی که از ارزشیابی برنامه‌درسی گرفته می‌شود می‌تواند در اصلاح و بازبینی عناصر دیگر به کار گرفته شود.

به طور کلی می‌توان گفت رشد خودآگاهی افراد را قادر می‌سازد که توانایی‌ها، انتظارات و محدودیت‌های خود را منعکس سازند و آن‌ها را مورد تجزیه و تحلیل و پردازش قرار دهند. فهم از خود و دیگران را افزایش داده و بهبود ببخشند. پرورش خودآگاهی به بهبود روابط بین فردی و توسعه خودآگاهی و در نهایت رشد هویت شخصی کمک می‌کند خودآگاهی منجر به خودواری و خود ارزشیابی می‌شود و آن نیز به نوبه خود منجر به رشد تفکر واقع بینانه، قضاوت صحیح مدیریت انتظارات و خواست‌ها، کنترل عواطف و احساسات و فتار عقلانی می‌گردد. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر مبانی خودآگاهی از منظر سه فیلسوف مطرح در مکتب مشاء، اشراق و متعالیه را مورد مطالعه قرار گرفته است، پیشنهاد می‌شود در پژوهشی نظریات فلاسفه معاصر نیز مورد بررسی قرار گیرد. پیشنهاد می‌شود پژوهشگران در زمینه شناسایی انواع دیگر خودآگاهی‌ها به پژوهش بپردازند، پیشنهاد می‌شود آسیب‌های موجود فراروی پرورش خودآگاهی در نظام آموزشی ایران مورد مطالعه قرار گیرد و در نهایت سنجش و ارزشیابی قرار گیرد. از جمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به عدم دسترسی به متخصصان برای انجام مصاحبه جهت دریافت اطلاعات و تعداد اندک متخصصانی که از دانش تخصصی لازم در زمینه برنامه درسی و موضوع خودآگاهی برخوردار بودند، اشاره نمود.

غایت‌گرایی و غیریت مورد توجه قرار گیرد و مبنا و جهت دهنده فعالیت‌های مختلف قصد شده و قصد نشده برنامه درسی خودآگاهی قرار گیرد. بر اساس نتایج حاصل از سؤال دوم پژوهش پیشنهاد می‌شود در برنامه درسی پرورش خودآگاهی به انواع مختلف خودآگاهی‌ها شامل خودآگاهی فیزیکی، هیجانی، اجتماعی، معنوی و عقلانی در قالب محتوی و فعالیت‌های یاددهی-یادگیری توجه شود و از توجه تک بعدی و تک ساحتی به خودآگاهی اجتناب شود. برای مثال خودآگاهی فیزیکی در درس تربیت بدنی، خودآگاهی اجتماعی در درس مطالعات اجتماعی و خودآگاهی عقلانی در درس ریاضی و علوم و نگارش و خودآگاهی معنوی در درس هدیه‌های آسمان توجه شود. بر اساس نتایج حاصل از سؤال سوم پژوهش پیشنهاد می‌شود در تدوین اهداف برنامه درسی خودآگاهی به اهدافی چون آشنایی با نقش و انتظارات خود و جنسیت، خود ابرازی و خود اظهاری، هدف گذاری، تقویت قدرت استدلال و تشخیص خود(شناخت توانایی‌ها و نقاط ضعف مورد توجه قرار گیرد. در تدوین محتوی مباحثی چون آداب معاشرت، ارتباطات اجتماعی، هدفمندی، اخلاقیات، بصیرت، خود پنداره تربیت جسمی، تفکر انتقادی، انعطاف پذیری، پرورش عواطف و احساسات در قالب منابع آموزشی مختلف ارائه گردد. در زمینه روش پرورش خودآگاهی پیشنهاد می‌شود که از روش‌های فعال یاددهی-یادگیری از جمله ایفای نقش، بارش مغزی و روش‌های تدریس خانواده‌های فردی تدریس شامل روش‌های تدریس جلسه در کلاس درس، روش سیستم‌های مفهومی، روش آموزش خود گاهی، خودشکوفائی و روش مبتنی بر بازی‌های آموزشی استفاده شود. برای ارزشیابی برنامه درسی خودآگاهی نیز از روش‌ها خود ارزیابی و ارزیابی همتایان استفاده شود. الگوی مفهومی ارائه شده در این پژوهش نشان می‌دهد، عناصر برنامه درسی پرورش خودآگاهی در قالب یک سیستم عمل می‌کند به طوری که هر عنصر به عنوان بخشی از کل سیستم شناخته می‌شود و ارتباط

- Knowledge and Conceptual Redeployment. In *Proceedings of the Aristotelian Society* (Vol. 96, pp. 117-158). Aristotelian Society, Wiley.
- Dasilveira, A., M. L., Desouza, W. Gomes. (2015). Self-consciousness concept and assessment in self-report measure, Original research, *Frontiers in Psychology*/www.Frontiersin.org .
- Emami, N. (2015). Self-awareness skills, Tehran: Publications of the Deputy Minister of Culture and Prevention of the Welfare Organization.
- Ghobari Bonab, B., Parand, A., & Hossein Khanzadeh, Firoozjah, A. A. (2009). "Prevalence of problems of primary school students in Tehran". *Research in Exceptional Children*. 9 (3).
- Ghobari Bonab, B., Qahari, S., Mirzaei, M., Raqibian, R. (2012). Special book for spiritual skills training instructors, Tehran: University of Tehran Counseling Center.
- Heydari, F., Ziba Kalam, F. (2012). A study of Ibn Sina's view on education (principles, principles, goals, content, method), *Journal of Psychology and Educational Sciences*, 38 (3). pp. 89-113.
- Ibn Sina, H., A. (1404 B). *Al-Shifa (Al-Tabiyat)*. (2c). *Al-Nafs*, with the research of Saeed Zayed, School of Ayatollah Al-Marashi, Qom.
- Ibn Sina. H., A. (1960). *Ibn Sina's epistles translated by Ziauddin Dari*. second edition. central Library.
- Ibn Sina, H., A. (1975), *Al-Isharat wa Al-Tanbihat*, Narration of Nasir al-Din Tusi. Qom: Nash al-Balagha.
- Ibn Sina. H., A. (1971). *Al-Mabaharat*, edited and researched by Mohsen Bidarfar, Bidarfar Publications, Qom.
- Jamshidi, H., Faqihi, A.r., & Yousefzadeh Chosari, Mr. (2021) Extracting the basic artistic features of the second year high school students' skills training curriculum.
- منابع
- Adib, Y. (2003). Designing a suitable model of life skills curriculum for middle schools, doctoral dissertation, Tarbiat Modares University.Iran.
- Adib, Y. (2012). Appropriate curriculum design of life skills for middle schools. (Doctoral Thesis) Tarbiat Modares University. Iran.
- Ahmadabadi Arani, N., Bagheri, Kh., & et al. (2020). Fundamentals of anthropology from Mulla Sadra's point of view and the resulting educational principles. *Scientific Journal of Research in Islamic Education*, 28 (46), p. 165-145.
- Al-Shirazi, S., M. (1955). *Al-Mabad and Al-Ma'ad*, by Seyyed Jalaluddin Ashtiani. Tehran, Iranian Philosophy Society.
- Al-Shirazi, Sadr al-Din, M. (2002). *Al-Hikma al-Muttaaliyyah fi al-Asfar*, (2, 8 and 9 c). With the appendix of Sabzevari's notes, correction of research and introduction by Ali Akbar Rashad, under the authority of Mohammad Khamenei. Tehran, Sadra Islamic Wisdom Foundation.
- Bagheri. Kh. (2014). Take another look at Islamic education. j (1). Edition 39. School
- Baqerzadeh Nim chahi,S., H, Tabaghadhi, L., & Hafezian, M. (2015). The relationship between self-awareness and self-regulatory learning with social adjustment of female high school students, *Journal of Educational Psychology Studies*, No. 30. Summer.
- Billie, K; Hooper, D. R; Ginter, E. J. (2017). Life skills adolescents, and career choices. *Journal of Mental Health Counseling*, 20 (3) 272.282.
- Bastian V.A., Burns N.R., Nettelbeck T. Emotional intelligence predicts life skills, but not as well as personality and cognitive abilities. *Personality and Individual Differences* 2005; 39(6):1135-45.
- Burge, T., & Peacocke, C. (1996, January). Our Entitlement to Self-Knowledge: II. Christopher Peacocke: Entitlement, Self-

- Journal of Research in Curriculum Planning. 18th year, 2nd day, 41 (68), pp. 85-73.
- Javadipour, Mohammad; Azizi, Parveen and Mohammadi Chabakab, Reza (2016). The rate of achievement of life skills goals in primary school students, *Education and Learning Research*, 21(4): 113-128.
- Latifian, M. Seif, D. (2006) Investigating the effect of self-awareness on interpersonal relationship disorders of students. *Journal of social and human sciences of Shiraz University*. 52(3).
- Lavasani, S. R. A. (2015). Identifying and analyzing the dimensions and levels of self-awareness in the transcendent wisdom of Sadra. Masters, Shahed University.
- Karimi, A A., (2006). Developmental psychology: The stages of moral formation in the child with emphasis on transformational approaches, fourth edition. Tehran: Abed
- Karimi. Q. Lawyer. E. (2020). The hidden curriculum and its impact on the development of life skills. The second international conference of educational sciences and psychology, counseling. Education. Tehran.
- Keromnes, G., S. Chokron, Macarena-Paz Celume et al. (2019) Exploring Self-consciousness from self- and other-image recognition in the mirror: concepts and evaluation”, *Frontiers in Psychology*, 10 (716) May.
- Kordnoghani, R., Pasha Sharifi, H. (2005). Preparing and compiling a life skills curriculum for high school students, *Educational Innovations Quarterly* No. 12(4), Summer.
- Keromnes, G., Chokron, S., Celume, M. P., Berthoz, A., Botbol, M., Canitano, R., ... & Tordjman, S. (2019). Exploring self-consciousness from self-and other-image recognition in the mirror: concepts and evaluation. *Frontiers in psychology*, 10, 719.
- Merlone, L. & Moran, D. (2008). “Transition works: Self-awareness and self-advocacy skills for students in the elementary learning center:”. *TEACHING Exceptional Children Plus*, 4(4) Article 1. Retrieved [date] from <http://escholarship.bc.edu/education/teplus/vol4/iss4/art1>.
- Mojaveri, b. Adib, Y. Mohsenpour, b. Mehrmohammadi, M. (2004). Designing the ideal model of life skills curriculum for middle school. Senior thesis. Tarbiat Modares University.
- Moriguchi, Y., Ohnishi, T., Lane, R. D., Maeda, M., Mori, T., Nemoto, K., ... & Komaki, G. (2006). Impaired self-awareness and theory of mind: an fMRI study of mentalizing in alexithymia. *Neuroimage*, 32(3), 1472-1482.
- Parent, T. (2017). A Problem with Critical Reasoning. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* Retrieved from from.
- Perry, N. E., L. Hutchinson, & C. Thauberger. (2015). Talking about teaching self-regulated learning: Scaffolding student teacher development and use of practices that promot self-regulated learning, *International Journal of educational research*, 7 (2), pp. 97-108.
- Radfer, T. (2008). “Hamidi, Fazel; Lorestani, Fariborz; Mirzaei, The Definitive Experimental Guide to Life Skills for Adolescents”. Tehran: Vetrans, Institute of Medical and Trans Research.
- Ram, S. Mehr Mohammadi, M, et al. (2017). Teaching self-discovery to children aged 7 to 14 years; With which logic and approach? (Analysis of the results of a phenomenological study), *Quarterly Journal of Applied Issues of Islamic Education*. 2(3).
- Rahimi, A.r., Khorramabadi, Y., Nawabi, Y., Moin, R. (2016). A study entitled "Study of the effect of life skills on reducing risky behaviors of high school male students at risk", *Journal of Scientific Researchers*. Volume 15, Number.
- Razmgah, M. (2018). (The precedence and latency of self-awareness over other

- perceptions (comparison of Ibn Sina's views) Suhrawardi and Kant. Master, Imam Sadegh University.
- Rehling, D. L., & Bjorklund, W. L. (2010). A Comparison of Faculty and Student Perceptions of Incivility in the Classroom. *Journal on Excellence in College Teaching*, 21(3), 73-93.
- Rezazadeh, R., Emami, T. (2017). Typology of self-awareness in Sadra's philosophy. *Knowledge Quarterly*, Seventeenth year, number fifty, spring.
- Rochat, P. (2018). The ontogeny of human self-consciousness. *Curr. Dir. psychol. sci.* 27, pp. 345-50.
- Safi, A. (2013). Primary, middle and high school education, Tehran: Samat Publications.
- Sadr al-Din Shirazi, MI. (1428). *Al-Hikma al-Muttaaliyyah in al-Isfar al-Arbaeh*, (9 c.) Qom: Talia Noor.
- Sadr al-Din Shirazi, MI. (1993). *Al-Hikma al-Mutaaliyyah fi Isfar Arbaa al-Uqliyyah*, (Mohammed Khajawi, translator). Qom: Mataba Publishing House.
- Sohravardi, Sh. (2010). Collection of works, by Henry Carbone. Tehran: Institute of Cultural Studies and Research.
- Seifali ei, F. (2018) "Self-awareness and its educational applications in improving human social relations in the Qur'an and Hadith". *Bi-Quarterly of its educational teachings in improving social relations*. 4 (2), pp. 1-18.
- Tavakoli, Y., Soltani,. (2014). examination and analysis of social skills of students of East Azerbaijan province and its requirements in the curriculum. *Research in curriculum planning*, 12th year, second period, 20(47), pp. 90-103.
- Yousefzadeh, M R., Kazempour, S. (2017). Biographical Identity in the National Curriculum - Combined Study. *Scientific Curriculum Journal of "Curriculum Research" Iranian Curriculum*.
- Yousefi Afrakti, R., Samadi, P. (2016). the success rate of the curriculum of Islamic manners and life skills (Karamat project. *Research in curriculum planning*, year 13, 25(52), pp. 141-153.
- Zamaniha, H., Ishaqi Nasab, A. (2015). Investigating the relationship between self-awareness and metaphysical foundations in Ibn Sina's philosophy, *Journal of Philosophy of Mind*, 12 (28).